

Іван Паламар

**ПРО ЖИТТЯ І СИЛУ МОЛИТВИ
О. СЕВЕРІЯНА ГНАТЮКА, ВАСИЛІАНИНА
(1918–1994)**

Отець Северіян Гнатюк, василіан (28.12.1918–23.03.1994), пішов показаною св. Василієм Великим дорогою монашого життя, цілком присвятив себе Богові й Церкві, був подвижником її єдності. Послідовно здійснював обітницю євангельських порад убогості, чистоти й послуху, опановував мистецтво боговгодного моління, яке стало стрижнем його життя. Після закриття Добромільського монастиря (був його настоятелем і парохом навколишніх сіл) він з 1946 року переживав у селянській родині в с. П'ятниця Старосамбірського району на Львівщині і в умовах підпілля душпастирював, допомагаючи вірним у духовному та фізичному оздоровленні, був «тихим мучеником», гнаним і переслідуваним за віру.

Ключові слова: василіан, обітниця, переслідування влади, мистецтво молитви, душпастирство, обрядовість.

Одним із будівничих та найвизначніших Отців Східної церкви став св. Василій Великий (IV ст. н.е.), який «показав дорогу монашого життя усім тим, хто хотів би цілковито посвятити себе Богові й Церкві» і все його життя було здійсненням віри і практикуванням правдивої любові в душі євангельських рад, а його наука «впродовж століть принесла зрілі плоди монашого життя, передовсім на Сході», – наголошував Папа Іван-Павло II¹.

На запроваджених святыми Антонієм і Теодозієм Печерськими «Правилах св. Василя» було засноване і розвивалося життя монахів Києво-Печерської традиції, а пізніше і всього чернецтва Київської церкви.

На початку XVII ст. василіани об'єдналися і присягнули на вірність Апостольському Престолові «аж до останнього подиху», застерігаючи за собою право дотримання східного обряду.

Перша реформа Василіанського Чину (її здійснили митрополит Велямин Рутський та св. Йосафат Кунцевич у 1617–1624 роках) упорядкувала монаше життя, а друга, Добромільська (1882–1904), сформувала нову генерацію василіан і дала Церкві енергійний, відданий Апостольській столиці й українському народові єпископат, що поєднував в єдиний процес реформування Церкви з національним пробудженням українців, яка стала в першій половині XX ст. їхньою Матір'ю, Вчителькою і провідницею.

Реформований Чин Святого Василія Великого (далі ЧСВВ) підготував цілу когорту дуже здібних ієромонахів, добрих і жертвенних душпастирів,

проповідників і організаторів (Юліян Дацій, Мелетій Лончина, Андрей Шептицький, Платонід Філяс, Діонізій Ткачук та ін.), які взяли до заснування церковних братств і товариств, що стали живими осередками духовного зростання парохій, всієї Церкви. Папа Іван-Павло II відзначав, що «завдяки цінному внеску Василіанського Чину та інших монаших згромаджень значно зросло і поширилося вивчення священних дисциплін та рідної культури². Завдяки апостольському служінню архієреїв із зреформованих василіан Греко-католицька церква набрала нової подоби й принадності, стала цілісною, зрілою і самодостатньою, розгорнула серед народу невсипущу пропаганду християнських цінностей. Її надійним спільником стали виховані нею національно-патріотичні сили державницької орієнтації.

Ці зрушення в Церкві і суспільстві, напевно, і мали вирішальний вплив на життєвий вибір випускника Сокальської гімназії Семена Васильовича Гнатюка – стати монахом-василіаном. Зазначимо, що вивчення релігійно-духовних дисциплін у тогочасній Сокальській гімназії було на дуже високому рівні, цим визначався і релігійно-патріотичний дух гімназистів.

Виховувався Семен у національно-свідомій заможній родині у с. Савчин неподалік від Сокаля. У сім'ї було дві старші сестри Марія і Ганна та чотири брати: Іван, Михайло, Григорій і найменший Семен (майбутній о. Северіян). Семен був здібним до науки і ще в 5-річному віці напросився ходити зі своїми братами до школи, а наприкінці навчального року виявилось, що засвоїв науку краще своїх старших однокласників. Згодом брат Михайло став сотником УПА і загинув у бою. Трагічною була доля і сина брата Івана, який теж воював в УПА.

Під час операції «Вісла» сім'ю Гнатюків, як і інших земляків, переселили на Східну Україну, невдовзі багато з них повернулися у рідний край.

По-іншому склалася доля у Семена, який у 16 років відчув поклик Бога та з молодечим запалом пішов за тим покликом. У 1935 році вступив на новіціят у Крехівському монастирі, пізніше перебував на монаших і священничих студіях у Кристинополі, Добромилі, Лаврові, Перемишлі. Василіан Северіян Гнатюк пильно дотримувався всіх правил і звичаїв монашого життя, бо мав тверде переконання, що всяка чеснота виростає на ґрунті щоденного життя, у суспільному виконанні буденних занять і обов'язків. Северіян читав багато духовних книг, успішно студіював латинську, грецьку, німецьку та інші європейські мови, захоплювався духовним співом. Був висвячений на священника 27 грудня 1942 року. Невдовзі отець Северіян був скерований у Кристинопільський монастир, а навесні 1944 року його перевели в Добромільський монастир, тоді й став парохом сіл П'ятниця, Тернава, Поляна, розташованих неподалік

монастиря. Тривали нелегі воєнні лихоліття. Незабаром за відмову перейти на «православ'є» ігумена о. Макарія Розумійка засудили на 25 років тюремного ув'язнення і вивезли до Сибіру. У монастирі залишилося кілька стареньких монахів, священників (один із них відомий василіан о. Юліян Дацій). Вся відповідальність за монастир лягла на плечі отця Северіяна. Та ненадовго, бо 30 жовтня 1946 року монастир закрили, а його мешканців вигнали на вулицю. З того часу почалася Голгофа отця Северіяна, якого згодом отець Дем'ян Богун, ЧСВВ назвав гнаним за віру «тихим мучеником»³. Того ж дня пізно ввечері, після прощальної Служби Божої в монастирській церкві, бездомного священника-василіана прийняла родина Волошинів зі с. П'ятниця, хоч і не мала відповідних житлових умов, бо в невеликій хатині проживала Ольга, вдова фронтовика, з двома діточками та незаміжною сестрою Оленою, колишньою монастирською кухаркою. Незабаром до них навідалися енкаведисти і захотіли побачити вигнанця-«уніата». Не звертаючи уваги на плач дітей та пояснення жінок, що в нього стався вибух крові, вони увірвалися до кімнати отця, який лежав на ліжку, а біля нього була залита кров'ю велика миска. Вони ще щось кричали і погрожували присутнім різними карами за проживання людини без прописки, але ніхто їм не відповідав, тоді взяли паспорт і військовий квиток отця Северіяна та забралися геть.

Наступного разу вони привезли з собою лікарку-терапевта Халіф (єврейку), яка обстежила отця, розпитувала, чи давно хворіє. Той відповів і показав ще довідку з Перемишля про колишнє загострення легеневої хвороби, поцікавився також причиною її зажури. Коли ж вона розповіла про свою біду – її донечка у дуже важкому стані, то він знайшов слова розради та твердо пообіцяв молитися за її дитину. Повернувшись додому, вона побачила, що донечка вже сидить на ліжку й бавиться. Ввечері вона написала заключення-висновок, що в пацієнта Гнатюка відновилася важка хвороба, яка тепер на завершальній стадії, тому стан хворого безнадійний⁴.

На якийсь час урядовці втихомирилися, залишили отця в спокою. Та відчутних змін у стані хворого (щодо погіршення чи поліпшення) не було. Тоді вони зобов'язали лікарку кожних два місяці оглядати хворого та інформувати їх. Невдовзі ця лікарка виїхала з району, тому згодом у 1948–1949 роках такі довідки давав добромільський лікар Мріх. Потім деколи приїздив до хворого, оглядав і лікував його ще молодий лікар Покуца з Добромилля. Лікар при нагоді розповідав, що його викликали у райцентр у спецоргани, погрожували та забороняли відвідувати й лікувати «уніата» Гнатюка, на це лікар відповів, що не порушить клятви Гіпократів і лікував

священника далі, періодично давав довідки. Отець через деякий час з вдячністю згадував цих лікарів, які, ризикуючи своїм життям і близьких, врятували його від сибірської каторги, молився за них.

Отже, отець Северіян був для районної і обласної влади, різних її спецслужб ніби більмом на оці, тому вони намагалися знайти якусь причину чи бодай привід, щоб заарештувати його, засудити й вивезти в Сибір або хоч переселити в інше місце. З цією метою почалися систематичні перевірки будинку та його мешканців, обшуки, допити отця і домашніх. Для цього два-три рази на тиждень приїздили посадовці районної влади, КДБ, прокуратура, міліція, місцеві прикордонники.

Вони наїжджали у різний час дня і ночі, намагаючись застати отця і домашніх зненацька, бо підозрівали, що він не лежить весь час у ліжку, а ходить. Навіть відкривали ковдру на постелі, щоб пересвідчитися, чи не лежить він одягнутий. Та всі їхні здогади й старання не підтверджувалися, хоч за хатою Волошинів постійно стежили невидимі «сексоти» й місцеві донощики.

У цій домашній тюрмі отець Северіян пролежав довгих 17 років, постійно очікуючи візитів «непрошених гостей», обшуків і допитів, що супроводжувалися криками і грюканням, погрозами; постійно пригнічували невизначеність становища, безперестанний страх за себе й домашніх, терпляче вижидання арешту чи виселення в Сибір, мимоволі здригаючись від якогось шурхотіння на дворі чи гавкання собаки. При самій лише появі цих «гостей» діти тремтіли й плакали, не могли заснути в передчутті чогось страшного та жахливого, навіть маленька дитина, побачивши їх ще на вулиці, бігла перелякана до отця, щоб тікав, «бо москалі йдуть»^{5,6}.

Та незважаючи на нелюдські життєві умови й матеріальні нестатки, переслідування влади? отець Северіян кожного дня чи ночі? при щільно заслонених ковдрами вікнах, відправляв Служби Божі завжди в присутності когось із домашніх чи сусідів, крадькома приходили на нічні Богослужіння й інші мешканці П'ятниці, навколишніх сіл, Добромиля. Начальство змушене було згодитися, що священник щодня відправляє Служби Божі, але строго заборонили робити це в присутності людей. Бо одного разу отець твердо сказав, що проводитиме Богослужіння навіть під загрозою смерті, адже це його монаша обітниця, яку він присягнув здійснювати щодня. На Йорданські свята отець підпільно освячував воду, на Великдень – паски, проводились обряди вінчання і хрестин, похоронів, ретельно і дбайливо навчав дітей основам християнської віри, готуючи дітвору з навколишніх сіл до першого причастя⁷. Домашні згадують, що коли почався обряд хрестин майбутнього владики Іринія, раптово налетіли

енкаведисти і почали обшук у кімнаті отця, то змушені були заховати дитинку в колыску з білизною, де вона спокійно заснула. У кімнаті отця починали свою науку майбутні священики: брати Богдан і Михайло Волошини з П'ятниці, Іван Пікуль, Микола Удич, Андрій Шкретко, яких висвятив владика Стефан Дмитерко, повернувшись із Сибіру. Зазначимо, що необхідної навчальної літератури тоді не було і отець ночами писав конспекти, перекладаючи церковні тексти з грецької, латинської, німецької і польської мов. Деякі з цих рукописів, книг взяли у Ватиканський музей для експозиції про діяльність УГКЦ в підпіллі. Частина тих конспектів, іншомовних книг і досі зберігається на горищі у хаті Волошинів^{8,9}.

Коли вийшов закон «про тунєядство», то за ухвалою районної влади десь у 1962–1963 роках отця Гнатюка як людину без певного роду занять і праці, прописки мали вивезти в Казахстан на примусові роботи. Та вчасно допоміг голова місцевого колгоспу Грищук Г. Є., родом із Східної України, який терміново скликав правління, на якому отця Гнатюка прийняли в колгосп на посаду садівника, хоч і мав через це багато неприємностей від начальства, яке ще тривалий час вимагало звільнити отця з роботи. Садівник Гнатюк оновив старий сад, посадив багато молодих фруктових дерев, незабаром почав збирати гарний врожай, навіть сам возив фрукти до Львова, привозив чималі прибутки для колгоспу, чим здобув авторитет в районі, навіть інколи хвалили в області. Та головним досягненням було те, що о. Северіян нарешті вийшов з домашнього ув'язнення, міг ходити селом, бувати серед людей, проводити обряди у їхніх домівках чи в складському приміщенні на території саду. Вірні також дістали можливість вільно спілкуватися із своїм душпастирем, працюючи в саду, чи відвідувати його ніби в колгоспних справах.

Люди і дотепер з приємністю згадують, як парохіяни відбули зі сльозами радості святкові Богослужіння 15 серпня 1989 року в Тернавській церкві (вона була першою Греко-католицькою церквою, відкритою в Україні), яке відправляли владика о. Софрон Дмитерко, відомий діяч Василіанського Чину о. Дем'ян Богун, о. Северіян Гнатюк, місцеві священики з участю гостей з різних сіл і міст Львівщини. Вірні розуміли, що ця подія сталася і завдяки багатьом старанням та молитвам о. Северіяна.

Вони й дотепер згадують про нього як доброго і щирого душпастиря, людину досконалої фізичної краси, що мала кілька обдарувань: глибокий розум, знавець давніх та сучасних іноземних мов, гарно співав і малював, вмів вишивати... Намальовані ним ікони Матері Божої, Ісуса Христа зі стадом доводилося зразу продавати, бо не було за що жити. Адже домашні працювали в колгоспі за мізерну платню і ледве зводили кінці з кінцями в

своєму господарстві. Отець малював також і гарні портрети Т. Шевченка, Б. Хмельницького.

Отець був високою, кремезною людиною, мав відкрите і щире обличчя, добре укладене волосся і гарну поставу, за якою люди зразу ж упізнавали в ньому священика.

Отець Северіян завжди багато читав, мав чимало іншомовних книг з релігійної тематики, твори класиків української літератури, різні енциклопедії. Для нього виписували центральну та місцеву пресу, київські та львівські журнали, «Православний вісник». Отець мав гарну пам'ять на історію, у розмові вільно користувався історичними термінами та хронологічними датами. Через батарейний радіоприймач він часто слухав Служби Божі з Ватикану та інші радіопередачі. Домашні та парохіяни високо цінити його акуратність і пунктуальність, доброту і чесність, безкорисливість і мужність, інтелігентність у стосунках та лиш непоступливість і рішучість в одному – справах віри й нашої Церкви. Незважаючи на те, що весь час тяжко хворів, він ніколи не скаржився на свій хрест, завжди був усміхненим, повсякчас мав відкрите серце, яким із щирістю сприймав людські радощі й горе. Не перелічити всіх, кому він подавав свою помічну руку.

Коли в сусідній Тернаві відкрили церкву, то отець Северіян часто бував там, навчав, сповідав, бесідував; і дуже багато людей, які особисто не знали його до того часу, признавалися потім, що в сповіді чи приватній розмові з ним знаходили розуміння й відповіді на свої життєві страждання, біди, клопоти. У разі хвороби чи недомагання теж міг дещо розумного порадити, бо добре знав будову тіла, види й ознаки різних захворювань, знав способи й методику народного лікування.

Непередбачене сталося 9 січня 1992 року, коли люди в с. П'ятниця попросили, щоб о. Северіян відправив Службу Божу на свято св. Стефана в єдиній на той час діючій в селі Православній церкві св. мучениці Параскевії. Виявилось, що передчасно люди раділи і плакали від радості, бо не знали, що частина мешканців села була проти цього і, під час відправи Служби Божої о. Северіяном разом із о. Володимиром із Добромиля, увірвалися до храму, вели себе зарозуміло і зухвало, брутально, погрожували отцю Северіяну, який в той час був посеред церкви і раптово знепритомнів, його винесли на руках, відвезли в лікарню до Львова... Тоді він пережив велике нервово потрясіння, адже раніше він думав, що знає цих людей, бо бував у них вдома, хрестив та вінчав їх та їхніх дітей. Потім виявилось, що ця хуліганська акція кимось була запланована і добре продумана, щоб роз'єднати сільську спільноту.

Невдовзі греко-католицька громада П'ятниці продовжила будівництво свого храму, яке було розпочате ще перед війною, а мури якого пізніше використовувалися для колгоспної стодоли.

Після того випадку в церкві та операції на очі (у Львові) здоров'я отця стало різко погіршуватися, відновилися давні та розвивалися нові хвороби. Розповідають, що отець безперестанно цікавився справами будівництва храму, молився, його часто привозили на будову, де він подовгу розмовляв із майстрами, селянами. За проханням і молитвами отця на будову церкви пожертвували люди з різних кінців Старосамбірщини й області, допомагала й українська діаспора, а найбільше коштів виділив протоігумен отців василіан зі Львова.

Гарної літньої днини (15.06.1992) відбулося у с. П'ятниця урочисте вшанування 50-річчя священничої праці о. Северіяна Гнатюка, василіана, яке розпочалося святковою Службою Божою у каплиці біля новозведеної церкви. Шановний ювіляр сидів у кріслі, і спостерігав за всім майже незрячими очима і з глибоким зворушенням висловив усім слова вдячності.

Останнім часом, вже зовсім незрячий, отець відправляв Богослужіння вдома, біля нього завжди були домашні, з якими зріднився майже за піввіку. Ще за життя отця приїжджав із Риму протоархімандрит Василіанського Чину, вони довго розмовляли і наприкінці отець Северіян запевнив співрозмовника у твердості своєї віри, яку не похитнуть ніякі хвороби.

Відійшов отець Северіян у вічність 23 березня 1994 року. Проводжали його троє владик: о. Софрон Дмитерко, о. Юліан Вороновський, о. Іриней Білик, а багатолюдна величава процесія супроводила тіло покійного від новозбудованої церкви св. Параскеви у с. П'ятниця до монастирського храму (6 км), а звідти – на Чернечу гору, де й похоронили поряд із іншими василіанами. Присутні востаннє прийшли сюди, щоб попроситися і подякувати духовному батькові за молитви, допомогу і сприяння у духовному й фізичному оздоровленні багатьох, бо старався за життя послужити кожному потребуючому. Так завершилося мученицьке життя цього подвижника – василіана.

Йшли роки. Та вдячні люди знову й знову стали згадувати про мученицьке життя отця, а щонайбільше – про силу його молитви. Із їхніх спогадів усе більше впливало на світ свідчень про цю силу, бо часто навіть після його відходу люди в потребі зверталися до нього за порадою й допомогою у своїй молитві.

Недавно близько трьох десятків вірних, не тільки з числа мешканців П'ятниці, Тернави, Добромилля й околиць, а й інших міст і сіл Львівщини, засвідчили помічну силу молитви о. Северіяна, адже йшлося про факти

оздоровлення їхніх дітей і внуків, рідних, які вийшли з безнадійного стану і перебувають нині в доброму здоров'ї й не хворіють. Ініціативні люди зібрали ці свідчення та подали в Добромильський монастир, де ретельно їх уточнили та передали вищій церковній владі, щоб та зініціювала процес беатифікації отця Северіяна.

А нещодавно Тернавській школі присвоєно ім'я отця Северіяна Гнатюка, василіана, встановлено при вході пам'ятну таблицю з його барельєфом (роботи львівського скульптора Василя Гоголя), а стараннями директора школи Володимира Муля відкрито кімнату-музей цього подвижника, який щирою молитвою випросив ласку Божу для потребуючих, денно іночно клячив і молився, щоб відвести біду від своєї пастви, бо жив для неї, багато втерпів переслідувань за віру й Церкву.

1. Слово Святішого Отця Івана-Павла II до України. – Львів: Свічадо, 2001. С. 176
2. Там само. С. 141
3. Богун, о. Дем'ян, ЧСВВ. Тихий мученик // Місіонер. – 1994. – № 7. – Липень. С. 15.
4. Борко Мирослава. «Спогади про о. С. Гнатюка, ЧСВВ» (рукопис), с. П'ятниця Старосамбірського району, 2010. С.5
5. Борко Мирослава. «Спогади про о. С. Гнатюка, ЧСВВ» (рукопис), с. П'ятниця Старосамбірського району, 2010. С.8.
6. Нарис історії Василіанського Чину Святого Йосафата. – Рим, 1992. С. 608.
7. Прокоп'як Марта. «Спогади про о. С. Гнатюка, ЧСВВ та о. Ю. Дація, ЧСВВ» (рукопис), с. Тернава Старосамбірського району, 2010. С.6.
8. Борко Мирослава. «Спогади про о. С. Гнатюка, ЧСВВ» (рукопис), с. П'ятниця Старосамбірського району, 2010. С.10
9. Дудкевич, о. Віталій, ЧСВВ. Діяльність Чину Святого Василя Великого в підпіллі // Добромильська реформа і відродження Української церкви. – Львів, 2003. С. 214.

SUMMARY

Ivan Palamar

ABOUT LIFE AND STRENGTH OF PRAYER O. SEVERIJAN GNATYK, VASILIJAN (1918–1994)

Keywords: vasilijan, promises, pursuit of power, art of prayer,